

MENTALITĂȚI ȘI REALITĂȚI ÎN ROMÂNIA LA ÎNCEPUTUL PERIOADEI INTERBELICE (1918-1921)

MARIAN CURCULESCU*

O problemă sensibilă și importantă a societății românești în primii ani după războiul mondial o constituia lipsa unității sufletești dintre Vechiul Regat și teritoriile unite în 1918. Această situație era cauzată de mai mulți factori: urmările războiului, urmele lăsate în planul mentalității de stăpânirea străină, dificultățile economice, lipsa unei unități administrative, legislative și monetare (acestea s-au realizat treptat), criza morală, abuzurile din administrație, neconcordanța între graba cu care oamenii cereau reforme și legi noi și încetineala cu care guvernării le aplicau (exemplu: reforma agrară), nivelul diferit de cultură, unele influențe externe care se resimțeau mai ales în rândul minorităților, politica revizionistă promovată de Bulgaria, Ungaria, Rusia Sovietică, pasiunile politice etc.

După 1918 se vedea limpede că exista „o stare de dureroasă neîncredere”¹, și de aceea unitatea în cuget și în simțiri trebuia realizată și consolidată². În Vechiul Regat, unii trăiau cu mentalitatea că teritoriile unite „n-au nimic bun” și că ele trebuiau supuse necondiționat legilor și dispozițiilor venite de la București, (chiar dacă acestea erau anacronice)³. Așa de pildă, Grigore Cazacliu sublinia în parlament, la 3 ianuarie 1920, că mulți regățeni aveau impresia că în Basarabia erau oameni „sălbatici și necivilizați” care trebuiau să se civilizeze adoptând manierele și obiceiurile Regatului⁴. Acest fapt încuraja neîncrederea și suspiciunea. De asemenea, existau deosebiri de mentalitate între populația din Vechiul Regat, învățată să accepte unele compromisuri și cea din teritoriile unite, obișnuită să lupte pentru dreptatea deplină.

Aceste deosebiri erau alimentate de anumiți politicieni și de acele ziare de la București care, acționând pentru interese proprii (ex: „Epo-

* Doctor în istorie, profesor la Colegiul Național „Constantin Cantacuzino” din Târgoviște (jud. Dâmbovița).

¹ M. Manoilescu, *Memorii*, vol. I, București, Editura Enciclopedică, 1993, p. 139

² C. Popa, *Muncitorimea și conștiința*, în „Neamul românesc”, XIV, nr. 222 din 8 octombrie 1919, p. 1

³ I. Clopoșel, *Lupta pentru democrație în România de la actul unirii încoace*, Brașov, Tipografia „Gazeta Transilvaniei”, 1921, p. 8

⁴ „Dezbaterile Adunării Deputaților”, nr. 26, ședința din 30 ianuarie 1920, p. 351

ca”, „Îndreptarea”, „Izbânda” etc.), criticau partidele politice din teritoriile unite⁵.

Dar care era starea de spirit în Transilvania, în Basarabia și în Bucovina?

Dincolo de bucuria unirii, aici se mențineau evidente particularități în plan sufletesc.

În Transilvania, existau oameni care manifestau o anumită rezervă și chiar neîncredere față de diverse aspecte din Vechiul Regat. Este semnificativă consemnarea făcută de ziarul „Patria”: „Se critică cu revoltătoare ușurință tot ce vine din România, tot ce constituie viață publică pe acel pământ al jertfei și al suferinței. [...] Și nu sunt rare exemplele de «frați» care fără să fi trăit vreodată în România, își exprimă groază de toți oamenii și de toate procedurile din această țară. Groaza aceasta îl îndeamnă la rezervare, la un separatism pe care orice suflet românesc cinstit nu-l poate admite.”⁶ La românii din Ardeal exista încă cea „teamă de stăpân moștenită din era robiei ungurești”⁷. Așa de exemplu, pentru mulți funcționari, regimul românesc era considerat, în mod exagerat, „o putere tot așa de temut ca și cel unguresc”⁸. Dominația Ungariei a lăsat urme evidente. Astfel, mulți români au învățat ungurește, portul național a suferit „împetrișări cu șireturi și motive ungurești”, în familiile mixte se vorbea ungurește iar copiii acestora nu știau românește etc.⁹ Erau însă și influențe pozitive, rezultate din dominația austriacă: „obiceiul de ordine, de metodă și de organizare, care sunt fructul unei educații germanice”¹⁰.

În calea unității sufletești se aflau destule obstacole de ordin administrativ. Astfel, mulți funcționari unguri (influențați și de propaganda Ungariei) arătau ostilitate, refuzând să depună jurământul de credință față de statul român, redactau actele în limba maghiară¹¹. Aducerea din

⁵ „Glasul Bucovinei”, II, nr. 276 din 30 octombrie 1919, p. 1; vezi și Ioan Scurtu, Liviu Boar (coord.), *Minoritățile din România (1918-1925)*, Buc, 1995, p. 381

⁶ I. Soricu, *Două Românii*, în „Patria”, I, nr. 28 din 19 martie 1919, p. 1.

⁷ *Urmele trecutului*, f.a., în „Patria”, II, nr. 108 din 22 mai 1920, p. 1

⁸ *IBIDEM*

⁹ G. Galați, *Vâlcele*, în „Neamul românesc”, XIV, nr. 239 din 28 octombrie 1919, p. 1

¹⁰ *Desăvârșirea unității național-statale a poporului român. Recunoașterea ei internațională*, vol. III, București, Editura Enciclopedică, 1986, doc. 612, p. 377

¹¹ Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Consiliul Dirigent. Secția Siguranță Generală, Poliție și Jandarmerie, dosar 3/1920, f. 25; vezi și „Glasul Bucovinei”, III, nr. 369 din 6 martie 1920, p. 2; vezi și „Românul”, VII, nr. 48 din 29 decembrie 1918/11 ianuarie 1919, p. 2

Vechiul Regat a unor funcționari români, din care unii aveau o pregătire slabă¹² sau erau necinstiți¹³, a contribuit la o anumită „balcanizare“ a administrației ardeleni (afaceri, favoritisme, abuzuri etc.). Consecința era că – nota I. Clopoțel – se „risipește încrederea cetățenilor în autoritatea publică“.¹⁴ Populația era nemulțumită de funcționarii care promiteau mult, dar nu dovedeau solicitudine și corectitudine și nu se situau „la înălțimea chemărilor“¹⁵. Reprezentanții ai minorităților criticau (uneori pe ascuns) disfuncționalitățile existente. Spre exemplu, un raport al Serviciului Special de Siguranță din 3 iulie 1920 (din Târgu Mureș) sublinia că erau sași care „vorbesc pe ascuns cu dispreț față de administrația românească“ și de aceea, mulți dintre ei „nu au o simpatie pentru români, vorbindu-și numai în limba lor“¹⁶. Același raport nota că existau sași care „de români se feresc și-i disprețuiesc“.

Mentalitatea ardelenilor resimțea urmările îndelungatei dominații străine, căci lupta de „opoziție și de negație“ dusă cu consecvență „a intrat în spiritul ardelenesc“¹⁷. Așa se explică de ce unii locuitori ai acestei provincii doreau după 1918 o administrație proprie (idee la care ulterior au renunțat treptat), iar sub aspect politic s-au dovedit mult timp reticenți la propaganda partidelor din Vechiul Regat.¹⁸

Ei criticau sistemul politic de peste munți, acuzându-l de „intriga bizantină“ și de „marele apetit de acaparare a tot ceea ce este putere“¹⁹. În general însă, ardelenii erau optimiști, căci se căliseră în îndelungata luptă contra stăpânirii străine.²⁰ Deși acuzați de separatism regional, credeau în unitatea teritorială și sufletească a României Mari.²¹ Francezul E. de Martonne, care în noiembrie 1921 a vizitat România, a

¹² Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Consiliul Dirigent, secția Administrație Județeană și Comunală, dosar 3/1920, f. 69

¹³ *IBIDEM*, fond Președinția Consiliului de Miniștri, dosar 21/1919, f. 13

¹⁴ I. Clopoțel, *op. cit.*, p. 8

¹⁵ Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Președinția Consiliului de Miniștri, dosar 30/1920, f. 349

¹⁶ Ioan Scurtu, Liviu Boar (coord.), *op. cit.*, p. 207

¹⁷ D. Marmeliuc, *Problema culturală în România nouă*, în „Glasul Bucovinei”, XI, nr. 2739 din 17 august 1928, p. 1

¹⁸ Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Consiliul Dirigent, Secția Administrație Județeană și Comunală, dosar 3/1920, f. 30

¹⁹ *Nu ne iubim frații?* f.a., în „Patria”, II, nr. 122 din 10 iunie 1920, p. 1

²⁰ Ioan Scurtu (coord.), *Istoria Basarabiei de la începuturi până în 1994*, București, Editura Tempus, 1994, p. 177

²¹ *Nu ne iubim frații?* f.a., în „Patria”, II, nr. 122 din 10 iunie 1920, p. 1; vezi și „Îndreptarea”, III, nr. 220 din 26 septembrie 1920, p. 1

sesizat unele deosebiri de idei și atitudini dintre aceștia și regățeni, scriind: „Timpul va atenua aceste neînțelegeri, fără a reuși însă să schimbe mentalitatea transilvănenilor”²².

Care era starea de spirit în Basarabia?

Aici, populația privea în general cu speranță spre România Mare²³, dar existau localnici care se mențineau într-o anumită expectativă, atitudinea lor având mai multe cauze: propaganda și amenințările Rusiei Sovietice la adresa Basarabiei²⁴, îndelungata dominație rusă, dificultățile pe plan economic, administrativ și legislativ, nivelul de trai și cultural scăzut, presiunile și opiniile politice etc. Urmărilor stăpânirii rusești erau evidente atât în rândul oamenilor fără prea multă știință de carte, cât și al intelectualilor.²⁵ Un aspect imediat era acela că basarabenii „erau mai subțiri cu o foarte aproximativă cunoaștere a limbii române”²⁶ și aveau un nivel cultural modest²⁷.

Pe fondul nemulțumirilor determinate de viața grea și de teama că Basarabia putea fi luată de Rusia Sovietică, unii foști ofițeri, funcționari sau proprietari manifestau rezerve față de România.²⁸

Un factor care „torpila” înfăptuirea unității sufletești era rezistența unor minoritari față de noile realități românești. Această rezistență se manifesta în modalități diferite: incitarea populației (făcută îndeosebi de către ruși²⁹ și evreii bogăți³⁰) împotriva unirii și discreditarea românilor „prin orice mijloace”³¹; sprijinirea de către ofițeri, preoți și foști mari proprietari ruși a restaurării Rusiei țariste, prin trimiterea unor ajutoare generalilor Denikin, Kolceag (care luptau contra regimului bolșevic) și prin răspândirea unor publicații și cărți editate la Berlin, Paris, Praga,

²² Ioan Scurtu, Liviu Boar (coord.), *op. cit.*, p. 382

²³ Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Președinția Consiliului de Miniștri, dosar 19/1918, f. 23

²⁴ Ioan Scurtu (coord.), *op. cit.*, p. 177

²⁵ Ioan Scurtu, Liviu Boar (coord.), *op. cit.*, p. 382; vezi și „Sfatul Țării”, II, nr. 293 din 27 aprilie 1919, p. 1

²⁶ Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond C. Argetoianu, dosar 65, f. 195

²⁷ I. Incuț, *O revoluție trăită*, Chișinău, Editura Univers, 1994, p. 56

²⁸ *Dolilul Basarabiei*, f.a., în „Îndreptarea”, III, nr. 237 din 16 octombrie 1920, p. 1; vezi și *Desăvârșirea unității național-statale a poporului român. Recunoașterea ei internațională*, vol. V, București, Editura Enciclopedică, 1986, doc 832, p. 437

²⁹ E. Giurgea, *Din trecutul și prezentul Basarabiei*, București, Tipografia „Bucovina”, 1928, p. 88

³⁰ Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Președinția Consiliului de Miniștri, dosar 18/1918, f. 12

³¹ IBIDEM

Varșovia; denigrarea românilor făcută de unii redactori ai ziarelor rusești basarabene („Viața Basarabiei“, „Basarabia liberă“, „Besarobskii Craj“ etc); încercările unor școli particulare rusești, ucrainiene și evreiești de a încuraja rusificarea basarabenilor; atitudinea iritantă a unor ofițeri ruși (practicarea jocurilor de noroc, furturi, beții), „motivată“ de supărarea că nu se mai puteau întoarce în Rusia din cauza revoluției bolșevice etc. Pentru ai aduce pe acești minoritari la sentimente mai bune, presa românească le cerea „să fie cetățeni buni și credincioși și să nu umble cu dedesubturi politice în sufletul lor.“³²

Dar în calea realizării unității sufletești existau și alte obstacole. Astfel, mulți dintre cei care în timpul războiului „s-au destrăbălat în moravuri“, acum nu se puteau adapta la noua realitate și nu-și puteau „veni în fire“³³. De asemenea, lupta partidelor politice pentru a câștiga aderenți din Basarabia a dus la demagogie și critici care înveninau sufletele. Astfel, apăreau dureroase caracterizări ca „boșevici“, făcute de regăteni la adresa basarabenilor, sau de „țigani“, făcute de basarabeni la adresa regătenilor.³⁴

La acestea se adăugau dificultățile din administrație și justiție. Spre exemplu, existau funcționari ruși care blocau inițiativele luate la nivel central, iar în birouri și în redactarea actelor oficiale continuau să folosească limba rusă (chiar și după 1 aprilie 1919 când s-a introdus obligativitatea limbii române în corespondența zemstvelor).³⁵ Până la formarea funcționarilor români basarabeni, au fost aduși funcționari din Vechiul Regat. Abuzurile și ilegalitățile unora dintre aceștia, motivate prin salariile și diurnele modeste³⁶, au făcut o proastă propagandă ideii de integrare a Basarabiei în statul român. Astfel, în mentalitatea unor locuitori, „răgătenii“ apăreau ca niște oameni corupți și dornici de îmbogățire.³⁷

Presa, analizând starea de spirit în urma acestei situații, scria: „S-au ciocnit două mentalități, aceea din Vechiul Regat și aceea de aici. Și în loc să se pună bunăvoința de o parte și de alta pentru a se armoniza aceste mentalități, fiecare s-a izolat în greșeala inițială, cei din localitate

³² *Un cuvânt din inima deschisă*, f.a. în „Sfatul Țării“, I, nr. 24 din 28 aprilie 1918, p. 1

³³ Ioan Scurtu (coord.), *op. cit.*, p. 127.

³⁴ V. Tepordei, *Politicianismul și Basarabia în cei 13 ani de la Unire*, în „Studentul“, IV, nr. 6/1931, p. 12

³⁵ E. Giurgea, *op. cit.*, p. 117

³⁶ Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Ministerul de Interne, dosar 601/1919, f. 6

³⁷ Ioan Scurtu (coord.), *op. cit.*, p. 179

spunând despre cei din Vechiul Regat că sunt insuficienți, cei din Vechiul Regat plângându-se de cei din localitate că sunt rău primiți.³⁸

La acestea se adăugau folosirea în mod frecvent de către jandarmie a bătăii, fapt ce a iritat populația, și în special pe țărani, de această „purtare neomenească”³⁹. Ion Pelivan declara în 6 aprilie 1921 că „în Basarabia s-a mâncat atâta bătaie în trei ani încât nu s-a mâncat în 100 de ani”⁴⁰. Sesizând nemulțumirea populației față de abuzurile administrației, ziarul „țara nouă” din 23 iunie 1919 atrăgea atenția că era nevoie „de mult tact și pricepere pentru apropierea sufletească de care avem nevoie”⁴¹.

Nu trebuie omis faptul că o stare de tensiune o reprezenta refuzul unor funcționari și magistrați (îndeosebi ruși), de a depune jurământul de credință față de statul român.⁴² De aceea, din Vechiul Regat au fost trimiși juriști care să contribuie – declara Vespian Erbiceanu – la „despotmolirea vieții juridice basarabene din fâgașul copleșitor de mentalități străine”⁴³.

Toate aceste realități îi făceau pe unii basarabeni să se considere persecutați și nedreptățiți⁴⁴, în vreme ce alții priveau cu speranță spre statul român. În conștiința populației avea loc un proces treptat de limpezire a aspirațiilor și de „decantare” între trecut și prezent.

Este sugestiv modul în care ziarul „Sfatul țării” prezenta starea de spirit din Basarabia: „Prin luptă grea cu noi înșine, înțelegem să ne lămurim asupra unor lucruri și ne lămurim cu greu, fiindcă mintea noastră, sufletul nostru, încă nu este cu totul al nostru.”⁴⁵ Același ziar îi îndemna pe oameni la toleranță, la înțelegere, la eliminarea răului și la unitate sufletească: „Trebuie să alegem cu înțelepciune bătrânească, fără patimi, neghina de grâu, [...] și să păstrăm numai ce-i bun și mai ales ce se potrivește cu firea noastră”.⁴⁶

³⁸ *Vizita domnului general Averescu în Basarabia*, f.a., în „Dreptatea”, VI, nr. 660 din 9 mai 1926, p. 1; vezi și Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Ministerul de Interne, dosar 486/1919, f. 108

³⁹ „Țara nouă”, I, nr. 3 din 23 iunie 1919, p. 3

⁴⁰ *IBIDEM*, II, nr. 310 din 6 aprilie 1921, p. 1

⁴¹ *IBIDEM*.

⁴² „Sfatul Țării”, I, nr. 102 din 9/22 august 1918, p. 1; vezi și Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Președinția Consiliului de Miniștri, dosar 30/1920, f. 302.

⁴³ apud. Ioan Scurtu (coord.), *op. cit.*, p. 134

⁴⁴ „Dezbaterile Adunării Deputaților”, nr. 2, ședința din 16 iunie 1921, p. 77

⁴⁵ *Ce ne-a adus țărănișmul*, f.a., în „Sfatul Țării”, I, nr. 25 din 29 aprilie 1918, p. 1

⁴⁶ H. Dăscălescu, *Unirea materială și unirea sufletească*, în „Sfatul Țării”, II, nr. 267 din 9/22 martie 1919, p. 1

Aspecte asemănătoare se întâlneau și în Bucovina. Aici, starea de spirit a populației resimțea urmele celor aproape 150 de ani de stăpânire austriacă. Astfel, în timp ce majoritatea locuitorilor se bucurau pentru înfăptuirea unirii cu România, mai existau unii care se îndoiau de trăinicia acestui eveniment și așteptau reîntoarcerea vechilor stări de lucruri cu care se obișnuiseră. Spre exemplu, existau solicitări care cereau ca la Burdujeni să se constituie un „cordon sanitar” pentru a fi oprită influența din Vechiul Regat. Treptat, această neîncredere a dispărut.⁴⁷ Dar îndelungata influență germană a avut și urmări pozitive, căci ea nu a fost primită de bucovineni în mod pasiv, ci adaptând-o mentalității proprii.⁴⁸ În acest sens, francezul E. de Martonne, care în noiembrie 1921 a vizitat România, sublinia că în Bucovina exista un sentiment de superioritate, o mândrie a locuitorilor că erau români. Acest fapt explica de ce, unii dintre bucovineni doreau ca teritoriul lor să se bucure de o anumită autonomie.⁴⁹ Același vizitator francez, analizând urmările stăpânirii austriece asupra mentalității localnicilor, scria: „Anii de stăpânire austriacă au reușit să imprime ideea că germanismul e sinonim cu civilizația”⁵⁰. Aici „lumea bună” vorbea nemțește (așa cum la București „lumea bună” vorbea franceza).

Românii din Bucovina, care formau majoritatea populației, dovedeau toleranță și încredere, sperând să-și găsească drumul spre o viață nouă.

Care era relația dintre speranța către apropierea sufletească și rolul administrației?

Spre deosebire de celelalte teritorii, aici situația era mult mai bună căci austriecii recrutaseră mulți funcționari dintre români.⁵¹ Totuși, se întâlneau nemulțumiri ale populației, determinate de multiple cauze: acte de corupție, folosirea în unele primării a limbii germane pentru redactarea actelor⁵², severitatea unor funcționari etc.⁵³ Erau minoritari (exemplu evreii) care își exprimau supărarea pentru înlocuirea

⁴⁷ I. Nistor, *Zece ani de la Unire*, în „Glasul Bucovinei”, XI, nr. 2821 din 28 noiembrie 1928, p. 1

⁴⁸ „Glasul Bucovinei”, XIV, nr. 3460 din 12 martie 1931, p. 2

⁴⁹ Ioan Scurtu, Liviu Boar (coord.), *op. cit.*, p. 382

⁵⁰ IBIDEM, p. 380

⁵¹ C. Argetoianu, *Memorii*, vol. VI, ediție Stelian Neagoe, București, Editura Machiavelli, 1996, p. 120.

⁵² „Țara nouă”, II, nr. 166 din 26 august 1920, p. 1

⁵³ „Glasul Bucovinei”, II, nr. 216 din 14 august 1919, p. 2

administrației austriece cu cea românească, pe care o considerau coruptă.⁵⁴ Presa atrăgea atenția că administrația avea un rol important în înfăptuirea unității sufletești de care era atâta nevoie: „În sufletul populațiilor pe care ne-am încumetat să le chemăm la o viață nouă, această unire nu va prețui decât ceea ce prețuiesc administrația, școala și armata românească”⁵⁵.

Ca și în celelalte provincii unite, și aici apropierea sufletească se făcea cu dificultate, căci unii minoritari (evrei, sași, polonezi etc.) aveau „atitudini neclare și în mare parte nesincere” față de statul român⁵⁶: rea credință, critici, pretenții exagerate care întreceau „chiar limitele din Austria fericită”, propagandă antiromânească etc. De pildă, erau germani care susțineau autonomia Bucovinei, socotind-o „un simbol al libertății, un scop sublim pentru atingerea căruia ne străduim”⁵⁷. Aceștia considerau că bucovinenii erau lipsiți de inițiativă și că ripostau doar atunci când interesele le erau deranjate sau periclitate. Pentru a elimina suspiciunea și neîncrederea, presa românească chema minoritățile la cooperare și toleranță. După semnarea păcii de la Saint-Germain (septembrie 1919), prin care marile puteri au recunoscut unirea Bucovinei cu România, minoritățile s-au încadrat tot mai mult în normalitate.

Influențe asupra stării de spirit a bucovinenilor o aveau și alți factori: dificultățile pe plan economico-social, șomajul⁵⁸, constituirea Partidului Democrat al Unirii (septembrie 1919)⁵⁹, „balcanismele” din Vechiul Regat (afaceri, hoție, îmbogățire prin mijloace necinstite). Ziarul „Bucovina” exprima ecoul pe care-l aveau în mentalitatea populației, evenimentele și modul de viață din Vechiul Regat: „Cu toate că conștiința maselor a fost astfel deșteptată de școala solidă a războiului, nu vedem până în prezent în Vechiul Regat nici cea mai mică indicație că ideile democratice și transformările sociale pe care războiul le-a impus tuturor țărilor din lume, să fi pătruns și acolo pentru a determina o renaștere morală”.⁶⁰

⁵⁴ Nicolas Nagy Talavera, *Fascismul în Ungaria și România*, București, Editura Hasefer, 1996, p. 354

⁵⁵ *Colonii sau țări dezrobite?*, f.a., în „Țara nouă”, II, nr. 125 din 7 iulie 1920, p. 1

⁵⁶ *Minoritățile din Bucovina*, f.a., în „Glasul Bucovinei”, II, nr. 229 din 31 august 1919, p. 1

⁵⁷ Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Casa Regală, dosar 12/1919, f. 1

⁵⁸ N. Iorga, *Ce s-a schimbat în Bucovina*, în „Neamul românesc”, XIV, nr. 222 din 18 octombrie 1919, p. 1

⁵⁹ „Glasul Bucovinei”, II, nr. 256 din 5 octombrie 1919, p. 1

⁶⁰ *Renașterea morală*, f.a., în „Bucovina”, I, nr. 38 din 4 mai 1919, p. 1

În direcția apropierii sufletești dintre bucovineni și ceilalți locuitori ai țării, un rol important îl aveau presa locală („Bucovina“, „Glasul Bucovinei“) și diferite personalități ale vieții politice și culturale (I. Nistor, N. Iorga etc.). Astfel, ziarul „Bucovina“ apărut în martie 1919, chema întreaga populație la muncă cinstită și dezinteresată, sub lozinca „Totul pentru rege, patrie și neam“⁶¹. Același ziar cerea unitate sufletească pentru a putea ieși din „infernul pasiunilor“⁶². N. Iorga, îi îndemna pe bucovineni la „muncă, credință și solidaritate“⁶³.

În Dobrogea, starea de spirit era influențată de marile pagube produse de război, de starea de tensiune de la granița cu Bulgaria, de situația dificilă a administrației. Din Vechiul Regat au fost trimiși mulți funcționari incapabili sau incorecți, fapt ce a dus la nemulțumirea populației.⁶⁴ Este elocvent raportul prefectului județului Constanța, George Berea, din 13 martie 1920, în care se scria: „Primarii și notarii, cu rari excepții, își creează o a doua leafă, prin fel de fel de mijloace nepermise. Este o nerușinare și un jaf în averea publică care te pune pe gânduri[...]. Nu mi-aș fi închipuit niciodată că poate exista atâta destrăbălare și o așa de mare foame după câștiguri ilicite.“⁶⁵ Țăranii își pierduseră încrederea în funcționari și jandarmi și de aceea nu mai depuneau reclamațiile la registratură sau la poștă, ci le aduceau direct la prefect. Minoritățile, cu excepția unor bulgari amăgiți de propaganda revizionistă a Bulgariei, își exprimau încrederea în statul român.

Așadar, după realizarea Marii Uniri, trebuia înfăptuită „sudura definitivă“ a teritoriilor⁶⁶ (pe plan administrativ, legislativ, economic, cultural⁶⁷ etc.), pe care să se clădească unitatea sufletească și să se elimine „spiritul local“⁶⁸. Pentru atingerea acestui deziderat acționau politicieni, oameni de cultură, intelectuali, studenți, presa, ș.a.m.d. Încă din noiembrie 1918, N. Iorga atrăgea atenția că românii „stau de acum în aceeași

⁶¹ N. Ciachir, *Din istoria Bucovinei*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1993, p. 101

⁶² *Norii*, f.a., în „Bucovina“, I, nr. 81 din 28 iunie 1919, p. 1

⁶³ „Glasul Bucovinei“, II, nr. 236 din 9 septembrie 1919, p. 2

⁶⁴ „Izbânda“, I, nr. 197 din 8 iunie 1919, p. 1

⁶⁵ Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Ministerul de Interne, dosar 165/1920, f. 5

⁶⁶ *Politica de unificare*, f.a., în „Viitorul“, XXV, nr. 7762 din 2 decembrie 1933, p. 1

⁶⁷ Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond C. Argetoianu, dosar 63, f. 65

⁶⁸ Ioan Scurtu, Liviu Boar (coord.), *Op. cit.*, p. 381

casă și trebuie să le-o facem locuibilă⁶⁹, iar Iuliu Maniu declara în octombrie 1919 că trebuia „cât mai curând să înlăturăm cu totul particularismul provincial atât din gândirea noastră cât și din întocmirile de stat și din instituțiile lui”⁷⁰. Nu era o sarcină ușoară. Dincolo de legislația și măsurile de ordin administrativ și social adoptate de guvernele din anii 1918-1921 (reforma agrară, reforma monetară, unificarea administrativă etc.), erau necesare răbdarea și toleranța. Ion Agârbiceanu atenționa că era greu să faci o țară din patru teritorii care au trăit cu legi separate și în care războiul a „stricat chiar sufletele oamenilor”⁷¹. Același Agârbiceanu sublinia că deși peste tot se auzeau cuvintele „acum avem casa noastră în care noi poruncim”, în realitate „casa” României Mari era neterminată: „Puțini dintre noi au băgat de seamă că această casă nu e gata, că are încă numai pereții și acoperișul și că e datoria noastră, a tuturor – domni și țărani – să o gătim cu cele trebuincioase și pe dinlăuntru.”⁷² Mentalitățile formate sub influența îndelungatei stăpâniri străine (în teritoriile unite), nu puteau fi schimbate peste noapte.

În presa timpului („Neamul românesc”, „Patria”, „Cultura poporului”, „Sfatul țării”, „Bucovina”, „Glasul Bucovinei” etc.), populația găsea îndemnuri la apropiere sufletească, la evitarea judecăților pripite, la o bună cunoaștere a realităților țării și la eliminarea patimilor politice.

Înfăptuirea unității sufletești, dorită de toți, nu trebuia îngreunată de patimile și luptele politice. Ori, alegerile parlamentare din 1919-1920 arătau că în România, disputele politice conduceau de multe ori la critici și acuzații care făceau deservicii efortului de apropiere sufletească. Cu amărăciune, regina Maria consemna la 20 noiembrie 1919 în legătură cu deschiderea primului parlament ales după 1918: „A fost un moment solemn, dar totuși inima mă durea. Toți românii noștri nu erau uniți așa cum ar trebui să fie, lumea după război nu se arătase la înălțimea eroismului desfășurat în timpul giganticului efort de a câștiga. Am câștigat, dar omenirea a rămas mică, sordidă, lacomă și egoistă. Se minează unul pe altul, sunt invidioși, egoiști, lacomi și meschini în scopurile lor.

⁶⁹ „Neamul românesc”, XIII, nr. 330 din 29 noiembrie 1918, p. 2

⁷⁰ I. Maniu, Politica naționalistă, în „Viitorul”, 12, nr. 3499 din 24 octombrie 1919, p. 1

⁷¹ I. Agârbiceanu, Greutățile începutului, în „Cultura poporului”, I, nr. 2 din 8 mai 1921, p. 2

⁷² *IBIDEM*

Aceasta m-a făcut tristă în această zi care ar fi trebuit să fie de glorie și de satisfacție.”⁷³

Realizarea unității sufletești presupunea, între altele, și o bună înțelegere și colaborare între români și minorități, pornindu-se de la documentele de unire a Basarabiei, Bucovinei și Ardealului din 1918, care recunoșteau drepturile naționalităților conlocuitoare. Politicienii români, promiteau respectarea acestor drepturi, ca o condiție importantă pentru consolidarea României Mari. La 31 mai 1919, primul ministru Ionel Brătianu, declara la Conferința de pace de la Paris că „în interesul libertății și al justiției pentru toți, tot ca și în cel al propășirii sale interne, România este hotărâtă a asigura drepturile minorităților”⁷⁴.

Legislația adoptată imediat după război (decretul-lege din 30 decembrie 1918/12 ianuarie 1919, decretul-lege din 28 mai 1919 modificat la 13 august 1919 ș.a.) a recunoscut tuturor cetățenilor din teritoriile unite, fără deosebire de naționalitate, „deplinătatea drepturilor lor politice și civile”. Este important de subliniat că România a semnat la 9 decembrie 1919 și apoi a ratificat la 30 august 1920 Tratatul minorităților prin care acestea aveau libertăți și drepturi egale cu românii.

În decembrie 1920, pe lângă Ministerul de Interne a luat ființă Subsecretariatul de Stat pentru minoritățile etnice, cu scopul „să armonizeze diversitatea de interese ale acestor cetățeni cu interesele generale ale statului, contribuind astfel la înfăptuirea adevăratei unificări politice interne”⁷⁵. După 1918, drepturile promise de statul român s-au concretizat pentru minorități, în școli, instituții de cultură, publicații, înființarea unor partide politice, intrarea în parlament, libertate religioasă, menținerea funcționarilor în funcții cu obligația de a presta jurământul de credință față de România etc.

Dar dincolo de toate acestea, care era starea de spirit a populației românești față de naționalitățile conlocuitoare și care era atitudinea acestora față de România Mare?

Trebuie precizat că după Marea Unire, românii au arătat față de minorități toleranță și înțelegere. Ziarul „Cultura poporului” sublinia că „populația românească avea în suflet multă nemulțumire la adresa minorităților, adunată de-a lungul istoriei, dar, această nemulțumire nu s-a trans-

⁷³ Maria – regina României, Însemnări zilnice, vol. I, București, Editura Albatros, 1996, p. 363

⁷⁴ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, Viața politică în România (1918-1921), ediția a II-a, București, Editura politică, 1976, p. 42

⁷⁵ Ioan Scurtu, Liviu Boar (coord.), *Op. cit.*, p. 227

format în răzbunare ci s-a muiat în milă și iertare”⁷⁶. Această atitudine nu însemna slăbiciune sau un joc diplomatic, ci izvora „din adâncul sufletului nostru românesc” și „din firea cea nobilă a neamului nostru mare”⁷⁷. Același ziar scria despre generozitatea specifică românilor: „În locul răspunderilor a venit iertarea tuturor nelegiuirilor, în locul răzbunării a izvorât iertarea atât de creștinească a poporului român.”⁷⁸

Pentru a vedea mentalitatea omului simplu, este sugestivă declarația făcută de țăranii bucovineni unui reporter de la ziarul „Glasul Bucovinei” în octombrie 1919: „Cu nemții ne vom înțelege mai ușor și ei, văzând că n-au încotro, se vor da la brazdă și vor trăi bine cu noi. Neamțul are aceleași îndeletniciri și duce același trai cu noi. Nouă nu ne pasă, cum și în ce limbă se roagă el lui Dumnezeu, în ce limbă învață la școală și cum vorbește cu ai săi. E drept că stăpânirea austriacă i-a gogolit destul și ei s-au simțit stăpâni în țară. Vremurile acestea au trecut și ei se vor schimba la față pe încetul și ne vor fi de folos”.⁷⁹ În același timp, sătenii lansau apeluri realiste către minorități, chemându-le la responsabilitate civică și la cooperare: „Să cunoască adevărata dispoziție sufletească la sate și în consecință, să-și schimbe tactica și să-și aleagă altă linie de conduită față de majoritatea românească a țării. Le vine, poate cam greu să-și schimbe mentalitatea. Dacă nu vor face-o acuma, vor face-o odată, dar să nu fie prea târziu”⁸⁰.

În presă, în parlament, prin discursuri ale politicienilor, erau promovate apropierea și înțelegerea. Ziarul „Glasul Bucovinei” din 22 august 1919 scria: „Românul a gogolit pe străin și-l menajează câteodată cu mai multă dragoste decât pe conaționalul său, deși și acum încă își bate joc de interesele sale vitale”⁸¹. În parlament, dr. N. Lupu declara la 11 ianuarie 1920 că în România nu există ură de rasă și tot acum, răspunsul la Mesajul Tronului afirma că „în România întregită, orice nație va putea să-și găsească o patrie dreaptă pe care poate și trebuie s-o iubească”⁸². Dar existau și români care purtau în suflet nemulțumiri pe

⁷⁶ V. Chiru, Și totuși se poate, în „Cultura poporului”, I, nr. 13 din 24 iulie 1921, p. 3

⁷⁷ *IBIDEM*

⁷⁸ *IBIDEM*

⁷⁹ Vasile Lișu, Poporul nostru și minoritățile, în „Glasul Bucovinei”, II, nr. 271 din 23 octombrie 1919, p. 3

⁸⁰ *IBIDEM*

⁸¹ G. Sanilevici, Bolșevism suprapus, în „Glasul Bucovinei”, II, nr. 222 din 22 august 1919, p. 2

⁸² „Dezbaterile Adunării Deputaților”, nr. 19, ședința din 11 ianuarie 1920, p. 240

care nu le puteau uita ușor. Spre exemplu, unii țărani bucovineni spuneau despre evreii care se ocupau cu crâșmăritul și cămătăria: „Să puie mâna pe plug, pe sapă, pe coasă, pe topor și să lucreze alături cu noi în arșița soarelui și în gerul iernii și atunci vom sta de vorbă cu ei.”⁸³

Atitudinea minorităților față de statul român, a cunoscut nuanțe diferite, mergând de la recunoașterea Marii Uniri și până la atitudini de rezervă sau chiar de ostilitate. În ansamblu, ele s-au integrat în România Mare și au recunoscut în forme variate (întruniri, articole, declarații în parlament) noua realitate. Faptul că unii minoritari (unguri în Ardeal, bulgari în Dobrogea, ruși în Basarabia, ruteni în Bucovina etc.) au arătat rezerve față de Marea Unire, era determinat de multiple cauze: mentalitatea formată în perioada anterioară, influența țărilor vecine (Ungaria, Rusia Sovietică, Bulgaria, Ucraina)⁸⁴, dificultățile de ordin economic specifice vieții de după război, tensiunile de la graniță, dificultăți în recunoașterea internațională a Marii Uniri (până la semnarea tratatelor din anii 1919-1920), unele greșeli sau abuzuri ale administrației românești, încurajările unor misiuni străine venite în România etc.⁸⁵ Integrarea minorităților nu se putea realiza peste noapte, acest proces era complicat și cerea răbdare, timp, abilitate și înțelegere. După recunoașterea internațională a Marii Uniri (1919-1920), acei minoritari care priveau cu rezervă unirea din 1918, au trebuit să înțeleagă noua realitate. Nemulțumiri⁸⁶ și revendicări au mai apărut⁸⁷, dar în ansamblu, minoritățile s-au integrat în viața României Mari.

Așadar, după 1918, realizarea unității sufletești era o problemă esențială, de care depindeau stabilitatea și progresul țării. Ea s-a înfăptuit treptat, la aceasta contribuind intelectualitatea, presa, acțiunile culturale, apelurile și îndemnurile oamenilor politici, ale oamenilor de cultură, dezbaterile în parlament ș.a. Minoritățile, bucurându-se de largi drepturi consfințite prin lege și beneficiind de toleranța românilor, s-au integrat treptat în efortul de refacere și dezvoltare democratică a României Mari. Cu multă sensibilitate, N. Iorga sublinia că în România era loc pentru ori-

⁸³ V. Lișu, art. cit. p. 3

⁸⁴ Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Președinția Consiliului de Miniștri, dosar 76/1920, f. 4

⁸⁵ IBIDEM, dosar 9/1921-1922, vol. II, p. 82; vezi și dosar 30/1920, p. 296

⁸⁶ IBIDEM, fond Ministerul de Interne, dosar 67/1921, f. 1; vezi și N. Ciachir, *op. cit.*, p. 117

⁸⁷ Balogh Edgar, *Aspecte din istoria publicisticii*, în Sándor Koppándi (coord.), *Naționalitatea maghiară din România*, București, Editura Kriterion, 1981, p. 439

ce om cinstit: „În România Nouă, este loc pentru orice om de treabă, care îndeplinește o funcțiune prielnică corpului politic din care face parte și care, în felul acesta munca de alături a celui de alt neam, de altă limbă, de altă religie, care și el îndeplinește, unde l-a lăsat firea lui, o funcțiune folositoare și națiunii sale și corpului politic întreg în care trăiește.”⁸⁸

⁸⁸ Programul social-politic al d-lui Iorga, f.a., în „Patria”, I, nr. 211 din 9 noiembrie 1919, p. 1.